

ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 349.6

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Н. Шпарук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна,
e-mail: nazar.shparyk@gmail.com*

З'ясовано підстави застосування статті 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, яка гарантує право на повагу до свого приватного, сімейного життя і до свого житла, у разі оскарження порушень екологічних прав громадян. На основні аналізу практики Європейського суду з прав людини охарактеризовано шляхи і способи захисту порушених екологічних прав громадян. З'ясовано причини та підстави звернень до Європейського суду з прав людини, де відповідачем у справах про порушення екологічних прав громадян виступала Україна. Узагальнено проблеми, що зумовили прийняття Європейським судом з прав людини рішень, у яких Україна визнана винною у порушенні екологічних прав. З метою вирішення екологічних проблем, на яких наголошував у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини, у справах, де Україна виступала відповідачем, запропоновано: забезпечити оптимальне співвідношення між публічними інтересами громади, держави, довкілля і приватними екологічними інтересами громадян; підвищити санкції за ті порушення екологічного законодавства, що спричинили захворювання населення прилеглих до осередку забруднення території; дотримуватися процесуальних строків вирішення спорів, що стосуються порушення екологічних прав громадян; законодавчо передбачити створення тимчасових спеціальних екологічних комісій для виявлення причин, можливих наслідків і шляхів та засобів усунення екологічно небезпечної діяльності на локальному рівні.

Ключові слова: Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод, екологічні права, право на повагу до свого приватного і сімейного життя, практика Європейського суду з прав людини, судовий прецедент.

Ратифікована Україною Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод має юридичним наслідком обов'язок нашої держави забезпечити реалізацію зазначених у ній прав і свобод. Відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) є обов'язковим для виконання Україною. Окрім того, українські суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права.

Відповідно до ст. 34, 35 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейський суд з прав людини може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного порушення прав, викладених у Конвенції або Протоколах до неї, та оголошити неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, якщо вважає, що ця заява

несумісна з положеннями Конвенції або Протоколів до неї. Екологічні права громадян зазначеним міжнародним договором та Протоколами до нього не передбачені. Зазвичай, особи, екологічні права яких порушено, вирішивши звернутися за захистом до Європейського суду з прав людини, у позовах посиляються на порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, яка гарантує право на повагу до свого приватного, сімейного життя і до свого житла.

Аналіз останніх наукових досліджень і матеріалів свідчить, що практика Європейського суду з прав людини є малодослідженим джерелом екологічного права України, а зважаючи на існування процесів та рішень про порушення нашою державою екологічних прав громадян України потребують детального та поглибленого аналізу. Окремі аспекти захисту екологічних прав у Європейському суді з прав людини були предметом наукових досліджень й висвітлені, зокрема, у працях таких українських учених, як А. О. Андрусевич, Г. В. Анісімова, Н. В. Барабашова, А. П. Гетьман, Л. А. Калишук, Н. Р. Кобецька, С. М. Кравченко, М. В. Краснова, М. О. Медведєва, Ю. С. Шемшученко та інші.

Метою цієї статті є характеристика причин звернень до Європейського суду з прав людини, де відповідачем за порушення екологічних прав громадян виступала Україна, та з'ясування й узагальнення проблем, які стали підставою для прийняття судом рішень, де Україна визнана винною у порушенні екологічних прав громадян, а також формулювання пропозицій до вирішення зазначених проблем.

Гарантії захисту екологічних прав громадян України передбачені, зокрема в ч. 3 ст. 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», де вказано, що порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист відбувається в судовому порядку відповідно до законодавства України. Згідно з ч. 4 ст. 55 Конституції України кожному гарантовано право після використання усіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Ратифікована Україною Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод, положення якої мають широке тлумачення в рішеннях ЄСПЛ, є частиною національного законодавства України. Розглядаючи скаргу щодо України (так само щодо будь-якої іншої держави), Європейський суд опирається на існуючі прецеденти. Отже, рішення ЄСПЛ мають слугувати для національних органів публічної влади та їхніх посадовців орієнтирами у сфері забезпечення прав людини [3, с. 3].

Оскільки у Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод немає прямо закріпленого права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, то громадяни при зверненні до ЄСПЛ у разі порушення їхніх екологічних прав посиляються на порушення статті 8 Конвенції. Правильно зазначає Л. А. Калишук, що у практиці ЄСПЛ здебільшого порушення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля пов'язується з порушенням права на повагу до приватного і сімейного життя, що свідчить про тісний зв'язок забруднення довкілля із зазначеним правом [1, с. 77–78].

Одним із наявних доказів на користь розгляду та захисту Судом екологічних прав людини та довкілля загалом є той факт, що ЄСПЛ у своїх рішеннях називає навколишнє природне середовище такою цінністю, яка превалює над інтересами однієї особи (чи сім'ї), навіть якщо це стосується її приватного життя і власності. Так, у справі *Hamer проти Бельгії (скарга № 21861/03)* заявниці належав будинок, побудований її батьками в лісосмузі без отримання дозволу на будівництво. На неї був поданий позов до суду за зведення будинку з порушенням лісового

законодавства. Суд вирішив, що заявниця повинна привести ділянку до його попереднього стану. Будинок було знесено примусово. Заявниця скаржилася на порушення свого права на повагу до приватного життя. *Уперше в своїй практиці (рішення було прийняте у 2007 році) Суд заявив, що навколишнє середовище, не будучи прямо згаданим у Конвенції, тим не менш, являє собою цінність, у збереженні якої зацікавлені як суспільство, так і публічна влада.* Економічні міркування і навіть право власності не повинні превалювати над екологічними проблемами, особливо коли з цього питання є прийняте чинне законодавство. У публічній владі був обов'язок вжити заходів на захист навколишнього середовища.

Згідно зі ст. 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод «кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції». Наприклад, у справі *Moreno Gomez проти Іспанії (скарга № 4143/02)* заявниця скаржилася на постійний шум від нічних клубів, розташованих біля її будинку. Вона стверджувала, що цей шум викликав у неї хронічне порушення сну. Суд вважав, що право заявниці на повагу до свого приватного житла було серйозно порушено у зв'язку з бездіяльністю влади з приводу нічного шуму. Враховуючи інтенсивність шумового забруднення (перевищення допустимого шумового рівня в нічний час) і той факт, що подібна ситуація тривала кілька років, Суд вирішив, що відбулося порушення ст. 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

Обмеження права на повагу до свого приватного і сімейного життя зазначене у ч. 2 ст. 8 Конвенції, де вказано, що «органи державної влади можуть втручатись у здійснення цього права лише у випадку, коли втручання відбувається згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

Наприклад, вищевказаний захист економічного добробуту країни відображений у справі *Powell і Rayner проти Сполученого Королівства (скарга №9310/81)*, де заявники, які проживали в безпосередній близькості від аеропорту Хітроу, вважали дозволений рівень шуму неприйнятним, а заходи, що вживає уряд для зниження рівня шуму, недостатніми. Європейський суд з прав людини вирішив, що функціонування великих міжнародних аеропортів, розташованих поблизу густонаселених житлових районів, є необхідним для економічного благополуччя країни. Оскільки аеропорт Хітроу є одним із найбільш завантажених у світі і має ключове значення для торгівлі, міжнародних зв'язків та економіки Сполученого Королівства, його функціонування є обґрунтованим, *навіть якщо негативні наслідки для навколишнього середовища не можуть бути повністю усунені*, а порушення ст. 8 Європейської конвенції про права людини відсутні.

Схожою є справа *Hatton проти Сполученого Королівства (скарга № 36022/97)*, де заявники, які проживали недалеко від аеропорту Хітроу, скаржилися на посилення шуму в районі їхніх будинків, після того, як у 1993 році змінилася урядова політика щодо нічних польотів. Вони стверджували, що літаки, які виконували нічні рейси, регулярно будили їх своїм шумом і це негативно позначалося на їхньому здоров'ї. Суд не зміг дійти до однозначного висновку про те, що введення в 1993 році нової схеми дійсно привело до посилення нічного шуму. Водночас Суд вирішив, що *у збереженні всіх нічних рейсів був економічний інтерес, а від шуму страждав тільки невеликий відсоток людей. При цьому ціни на житло не знизилися і заявники могли переїхати в інше місце проживання без фінансових втрат.* Отже, порушення ст. 8 Європейської конвенції про права людини відсутні.

Ознайомившись із різними обставинами справ та чинниками, які ЄСПЛ враховував у процесі правосуддя стосовно позовних заяв, що мали екологічне підґрунтя, можемо підсумувати, що усі вони стосувалися порушення ст. 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

Захист навколишнього середовища у широкому значенні слова може бути виведений із гарантій ст. 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод на підставі одночасно як права на повагу для приватного життя, так і житла. Адже серйозні посягання на довкілля можуть негативно позначитися на благополуччі людини й позбавити її можливості повноцінного користування своїм житлом, що заподіює шкоду її приватному і сімейному життю, якщо навіть не існує серйозної небезпеки для її здоров'я [2, с. 130].

У Європейському суді з прав людини налічується зовсім мало справ, які безпосередньо пов'язані із порушенням екологічних прав громадян України. У всіх випадках заявники посилалися на порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. У справі *«Дубецька та інші проти України»* від 10 травня 2011 року йшлося про те, що будинки заявників розташовані у присілку Вільшина, с. Сілець, Сокальського району, Львівської області, недалеко від двох промислових підприємств – шахти «Візейська» ДП «Львіввугілля» та Центральної вугільно-збагачувальної фабрики «Червоноградська» ВАТ «Львівська вугільна компанія». У результаті численних досліджень, проведених державними та недержавними організаціями, було встановлено, що виробнича діяльність цих підприємств мала негативний екологічний вплив на навколишнє середовище, у тім числі підтоплення, забруднення ґрунтових вод та повітря, а також просідання ґрунтів.

Європейський суд встановив порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тим, що держава протягом понад дванадцять років не вживала заходів для переселення заявників або вирішення їхньої ситуації по-іншому. Розглянувши справу, ЄСПЛ дійшов висновку, що «обґрунтована скарга за ст. 8 може мати місце у тому випадку, коли екологічна небезпека досягає такого серйозного рівня, що призводить до суттєвого перешкоджання здатності заявника користуватися своїм житлом, мати приватне чи сімейне життя».

Подібний підхід щодо шляхів захисту екологічних прав громадян України відображається у справі *«Гримковська проти України»*. Заявниця разом з батьками та неповнолітнім сином проживала у власному будинку по вулиці Ч., яка розташована в жиллому районі міста Краснодону. У 1998 році було прийнято рішення про прокладення автомагістралі М04 «Київ–Луганськ–Ізварине» по вулиці Ч. У травні 2002 року Державною санітарно-епідеміологічною службою в Луганській області було проведено дослідження повітря по вулиці Ч., в результаті якого було встановлено значне перевищення рівнів максимальної концентрації шкідливих для здоров'я людини речовин унаслідок забруднення повітря викидами автомобільного транспорту. У 2002 році після дослідження рівнів забруднення Головний санітарний лікар Луганської області рекомендував міському голові м. Краснодона розглянути питання про припинення використання вулиці Ч. як автомагістралі, зазначивши, що рівень забруднення повітря на цій вулиці перевищував встановлені законодавством норми і міг негативно впливати на здоров'я мешканців.

Заявниця та члени її родини неодноразово скаржилися до органів влади на негативний вплив від використання дороги по їх вулиці як автомагістралі. У 2001 році мати заявниці від її імені подала до Краснодонського міського суду Луганської області позов до виконавчого комітету Краснодонської міської ради, вимагаючи зобов'язати вказаний комітет переселити родину заявниці і відшкодувати збитки в сумі 5 000 грн.,

завдані функціонуванням автомагістралі. 18 січня 2002 року суд першої інстанції відхилив позов як необґрунтований, оскільки заявниця не довела, що саме з вини вказаного виконавчого комітету було порушено її права. 10 червня 2002 року та 21 липня 2003 року це рішення було залишено без змін апеляційним судом Луганської області та Верховним Судом України відповідно.

До Європейського суду заявниця звернулася у зв'язку з порушенням ст. 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод через використання дороги по вулиці Ч. як автомагістралі, а також неспроможності органів влади організувати належний екологічний контроль відповідного шкідливого впливу.

Європейський суд встановив порушення ст. 8 Конвенції у результаті недотримання справедливого балансу між інтересами заявниці та інтересами суспільства, оскільки: 1) держава не змогла довести, що до використання дороги по вулиці Ч. як автомагістралі було проведено адекватне екологічне дослідження наслідків такого використання та в подальшому було здійснено належну екологічну політику; 2) заявниця не мала ефективної можливості впливати на процес прийняття рішень щодо використання дороги по вулиці, на якій вона проживає, як автомагістралі, включно з оскарженням у незалежному органі.

Розглянувши справу, ЄСПЛ дійшов висновку, що сукупний вплив шуму, вібрації, забруднення повітря та ґрунту, спричинений магістральною дорогою, значною мірою не дав заявниці можливості користуватися правами, гарантованими ст. 8 Конвенції.

Серед останніх рішень цієї категорії справа від 04 вересня 2014 року *«Дземюк проти України»*. Заявник володіє будинком та прилеглою земельною ділянкою у с. Татарів (що становить частину міста-курорта Яремче Івано-Франківської області України), що має статус гірського населеного пункту та відоме як курорт для «зеленого туризму» у карпатському регіоні на берегах річки Прут. У 2000 році Татарівська сільська рада для облаштування кладовища обрала земельну ділянку, яка розташована біля будинку заявника, хоча відстань від кладовища до приватних будинків не відповідає нормам та стандартам санітарно-захисної зони.

У серпні 2000 року Верховинський районний суд Івано-Франківської області, розглянувши позов заявника до Татарівської ради, постановив, що рішення ради про розміщення кладовища на цій ділянці є незаконним, однак Татарівська рада повторно прийняла рішення про можливість використання цієї ділянки для нового сільського кладовища. Суд ухвалив рішення зобов'язати Татарівську раду довести до відома мешканців села, що поховання на необлаштованому кладовищі біля будинку заявника були заборонені, однак на ділянці було проведено до сімдесяти поховань. Відстань між будинком заявника та деякими з могил становила менше 120 метрів. Хоча згідно з чинним українським законодавством санітарно-захисні зони для кладовищ встановлені у розмірі 300 метрів відповідно до Наказу №173 від 19.06.96 року «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів».

Заявник стверджував, що тривале використання кладовища зробило його житло фактично непридатним для проживання, а його земельну ділянку – непридатною для використання. Він доводив, що не міг використовувати ані свою земельну ділянку для садівництва, ані воду із криниці на своїй ділянці – для пиття через побоювання отруїтися. Заявник також доводив, що спокій його родини постійно порушувався похоронними процесіями, які проводилися біля його будинку.

Представник КМУ стверджував, що кладовище було побудовано в інтересах мешканців села Татарів, оскільки у гірському районі біля села абсолютно не було жодного іншого місця, яке могло використовуватися як кладовище. Хоча кладовище й було побудовано з порушенням законодавства, тобто без дотримання

розмірів облаштування відповідної санітарно-захисної зони, якої вимагає законодавство, органи влади доклали усіх можливих зусиль для заборони поховання та забезпечення заявника можливістю переселитися – навіть незважаючи на те, що зобов'язання щодо переселення законодавством передбачено не було.

ЄСПЛ у своєму рішенні вказав на труднощі та можливі витрати при врегулюванні екологічних питань, пов'язаних із забрудненням води у гірських районах. Водночас Суд наголошує, що розміщення та використання кладовища були незаконними у багатьох аспектах: екологічні норми було порушено; висновки органів влади у сфері охорони довкілля було проігноровано; рішення суду, які набрали законної сили і підлягали виконанню, не виконувалися, і не було вжито заходів у зв'язку із зумовленими забрудненням води загрозами здоров'ю та довкіллю. У результаті ЄСПЛ дійшов висновку, що «облаштування та використання кладовища так близько від будинку заявника разом з наступним впливом на довкілля та «якість життя» заявника досягло мінімального рівня, якого вимагає ст. 8 Конвенції, та становило втручання у право заявника на повагу до його життя та приватного і сімейного життя».

Враховуючи позицію та аргументи ЄСПЛ, зазначені у своїх рішеннях, де відповідачем за порушення екологічних прав громадян виступала Україна, варто узагальнити такі проблеми, через які Суд прийняв рішення на користь заявників: 1) держава, вирішуючи екологічні проблеми громадян, не дотримала справедливого балансу між їхніми інтересами, інтересами суспільства, довкілля та держави; 2) органи влади не змогли ані взяти під контроль рівні забруднення, ані переселити заявників до безпечнішої місцевості; 3) хоча в різний час було вжито певних заходів для усунення проблем заявників, ці заходи не були ефективними, послідовними та достатніми для того, щоб змінити загальну ситуацію заявників, їх ігнорували порушники, а також вживали із недопустимими затримками, а покарання не застосовували; 4) відсутність фінансування з боку держави для усунення порушень, в окремих випадках, була недопустимою; 5) невиконання прийнятих органами влади рішень (незалежно від того, який це орган – суд, орган місцевого самоврядування чи міністерство тощо). Отже, рішення, які потребували конкретних заходів, залишалися лише у формі декларацій, що ніяк не змінювало ситуацію стосовно екологічних правопорушень та порушень прав людини; 6) усі вищезазначені спори є довготривалими і потребували в результаті звернення заявників до ЄСПЛ за захистом своїх прав; 7) державні органи влади не діяли сумлінно і своєчасно при вирішенні проблем громадян, спричинених забрудненням довкілля від шкідливої діяльності тих чи інших суб'єктів; 8) державні органи не змогли організувати систематичний контроль задля забезпечення екологічної безпеки.

Складається враження, що державні органи (суд, правоохоронні органи, органи виконавчої влади на місцях тощо) у вищезазначених спорах негласно надавали перевагу інтересам держави, а не окремих громадян і не брали до уваги очевидних порушень законодавства України. Із рішень цих органів та позиції КМУ в процесі розгляду спору в Страсбурзі випливає, що інтерес держави чи інших владних органів (автомагістраль у випадку з Гримковською, державні шахта і фабрика у справі Дубецької, незаконне (без відповідних висновків санітарно-епідеміологічної експертизи) виділення земельної ділянки під кладовище у справі Дземюк) превалює над інтересами, здоров'ям та адекватними умовами приватного життя скаржників. Окрім того, вбачається некомпетентне та викривлене трактування обов'язку держави та її органів щодо захисту довкілля чи вирішення екологічних проблем. Такі обставини є неприпустимими та повинні змінюватися, а рішення ЄСПЛ, де Україна

визнана винною у порушенні Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, мали б стати орієнтиром для вирішення основних проблем діяльності та усунення недоліків, недопрацювань компетентних органів у подібних випадках.

Варто нагадати, що у всіх справах Суд у своєму рішенні зазначає, що не переконаний, що в справі були дотримані мінімальні гарантії, спрямовані на забезпечення справедливого балансу між інтересами заявників та інтересами суспільства. Процесуальні гарантії, доступні заявникові згідно зі ст. 8 Конвенції, можуть стати недієвими, а державу може бути визнано відповідальною за Конвенцією, якщо судові рішення, за яким органи влади зобов'язані діяти певним способом в екологічних питаннях, ігнорують органи влади або залишають невиконаним протягом значного періоду часу (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Taşkın та інші проти Туреччини», заява № 46117/99, пп. 124-125, ECHR 2004-X).

Як зазначають Дж. Бонайн та С. М. Кравченко, суди не готові прийняти конкретні рішення, які б зменшили негативний вплив на навколишнє середовище. Натомість, отримують або не отримують моральні компенсації за рахунок ствердження, що Європейську конвенцію порушено. Така залежність від сумлінності чиновників чи турботи про державний суверенітет є наївною, хоча ймовірність того, що щось зміниться також не є високою. Тому для того, щоб простежити справжній вплив від рішень ЄСПЛ, потрібно аналізувати рішення національних судів. Цікавим є той факт, що декілька національних судів повинні були у своїй практиці утриматися від надання правового захисту відповідно до положень їхніх національних конституцій, які майже ідентичні зі ст. 8 Розділу 2 Європейської Конвенції (Див. Рішення Суду у справі Фадеєва проти Російської Федерації від 9 червня 2005 р.). Результатом є те, що громадяни можуть добитися допомоги лише через Європейський суд з прав людини, і, як наслідок, тисячі справ розглядають несвоєчасно. Ще одним наслідком є те, що доктрини, проголошені ЄСПЛ, не стають складовою частиною верховенства права у країнах, що є членами Ради Європи. З іншого боку, юридичні системи деяких країн ретельно використовують Європейську Конвенцію у своїй практиці, а інтерпретації Конвенції Судом відображені у його рішеннях [4, с. 281].

Отже, органи державної влади зобов'язані вирішувати екологічні проблеми, зумовлені діяльністю, яка може завдати шкоди довкіллю. Оскільки призначенням Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод є захист реальних прав людини, справедливий баланс між різними інтересами, які розглядають, може бути порушено не тільки тоді, коли відсутні положення для захисту гарантованих прав, але й коли їх належно не дотримуються. Можливим варіантом оперативного реагування і вирішення екологічних проблем на місцевому рівні може стати створення тимчасових спеціальних екологічних комісій (ТСЕК) для виявлення причин, можливих наслідків і шляхів та засобів усунення небезпечної діяльності на локальному рівні, що складаються з представників публічної адміністрації, місцевої громади, громадських організацій та експертів-екологів. Такі комісії мають бути наділені повноваженнями стосовно вирішення питання про потребу залучення коштів, необхідних для усунення локальної екологічної проблеми, мінімізації її негативних наслідків, контролювання за ефективним використанням цих коштів.

Оскільки рішення ЄСПЛ на законодавчому рівні визнані джерелом права в Україні, національним судам та органам державної влади варто застосовувати цю міжнародну судову практику. Аналіз рішень ЄСПЛ дає змогу узагальнити існуючі проблеми та прогалини у законодавстві різних країн, переглянути причини звернень громадян до ЄСПЛ та можливості застосування превентивних заходів для

уникнення вирішення конфліктів між державою та громадянами Європейським судом з прав людини.

Україна повинна позбавлятися негативних чинників, які існували раніше, змінювати та покращувати своє законодавство та більше звертати увагу на проблеми, що виникають під час діяльності суб'єктів, яка може завдати екологічної шкоди довкіллю, суспільству чи окремим громадянам. Нашій державі необхідно належно брати на себе відповідальність, визначену ст. 16 Конституції України, яка передбачає, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

З метою вирішення вищезазначених проблем, які впливають із рішень ЄСПЛ, де Україна виступала відповідачем в екологічних справах, вбачається за потрібне: 1) забезпечити оптимальне співвідношення між публічними інтересами громади, держави, довкілля і приватними екологічними інтересами громадян; 2) підвищити санкції за ті порушення екологічного законодавства, що спричинили захворювання населення прилеглих до осередку забруднення територій; 3) дотримуватися процесуальних строків вирішення спорів, що стосуються порушення екологічних прав громадян; 4) законодавчо передбачити створення тимчасових спеціальних екологічних комісій (ТСЕК) для виявлення причин, можливих наслідків і шляхів та засобів усунення екологічно небезпечної діяльності на локальному рівні, що будуть складатися з представників публічної адміністрації, місцевої громади, громадських організацій, експертів-екологів, а також проводитися із залученням до розгляду і вирішення справ потерпілих від екологічно небезпечної діяльності осіб (якщо такі є на момент створення та роботи комісії).

Список використаної літератури

1. *Калишук Л. А.* Особливості застосування ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при захисті екологічних прав громадян [Текст] / Л. А. Калишук // Науковий вісник Ужгородського національного університету / голов. ред. Ю. М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гелветика», 2015. – С. 76–79. – (Серія «Право»; вип. 31, Т. 2).
2. Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практика ее применения / под общ. ред. В. А. Туманова, Л. М. Энтина. – М. : НОРМА, 2002. – 336 с.
3. *Червяцова А. О.* Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд з прав людини / А. О. Червяцова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 136 с.
4. *Kravchenko S. M.* Interpretation of Human Rights for the Protection of the Environment in the European Court of Human Rights / Svitlana Kravchenko and John E. Bonine // Presented in March 2011 at the University of the Pacific, McGeorge School of Law Symposium on The Global Impact and Implementation of Human Rights Norms – 09/10/2012. – P. 245–287.

References

1. Kalyshuk, L. A. (2015). Osoblyvosti zastosuvannja st. 8 Konvencii' pro zahyst prav ljudyiny i osnovopolozhnyh svobod pry zahysti ekologichnyh prav gromodjan. *Seriya «Pravo»*, 31(2).
2. Tumanova, V. A., Jentina, L. M. (2002). *Kommentarij k Konvencii o zashhite prav cheloveka i osnovnyh svobod i praktika ee primenenija*. M. : NORMA, 336 p.
3. Chervjacova, A. O. (2011). *Jevropejs'ka konvencija pro zahyst prav ljudyiny i osnovopolozhnyh svobod. Jevropejs'kij sud z prav ljudyiny: Navchal'nyj posibnyk*. HNU imeni V. N. Karazina, 136 p.

4. Kravchenko, S. M., Bonine, J. E. (2012). *Interpretation of Human Rights for the Protection of the Environment in the European Court of Human Rights*. McGeorge School of Law Symposium on The Global Impact and Implementation of Human Rights Norms, 281 p.

*Стаття: надійшла до редакції 08.04.2016
прийнята до друку 20.04.2016*

DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AS THE SOURCE OF ENVIRONMENTAL LAW OF UKRAINE

N. Shparyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska St., 1, UA – 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: nazar.shparyk@gmail.com*

The decisions of European Court of Human rights contain judicial precedents, which has to be taken into account in national legislation and law enforcement practice. Convention on human rights and fundamental freedoms, which was ratified by Ukraine, contains a legal obligation to ensure the implementation of listed rights and freedoms. According to the Law of Ukraine "On the enforcement and application of the European Court of Human Rights" the decisions of ECHR are binding for Ukraine. In addition, Ukrainian courts apply the Convention, when considering cases and use the practice of the ECHR as a source of law.

In case of violation of environmental rights the citizens of Ukraine refer to a violation of Article 8 of the European Convention on Human Rights since the Convention has no directly enforceable right to a safe and healthy environment.

There are several solutions, that are directly related to the violation of environmental rights of citizens of Ukraine in the European Court of Human Rights. In all cases, the applicants relied on Article 8 of European Convention on Human Rights. The national courts and national authorities should apply the international jurisprudence since the decisions of ECHR are recognized as source of law in Ukraine. Analysis of decisions of ECHR primarily lets summarize existing problems and gaps in the legislation of different countries, review the reasons of applications of citizens to the ECHR and the possibility of preventive measures to avoid resolving conflicts between the state and citizens by the European Court of Human Rights.

In order to solve the above problems arising from decisions of the ECHR, where Ukraine acted as defendant in environmental cases it is recommended: 1) to ensure the optimal balance between the community public interest, state or environment and private interests of citizens; 2) to increase the sanctions for the violations of environmental laws which have caused the disease of population which was affected on the nearby territories; 3) to comply the procedural deadlines of resolving disputes relating to violation of environmental rights of citizens; 4) to create temporary special environmental commissions to identify the causes, possible consequences and ways to eliminate environmentally hazardous activities at the local level, which will consist of representatives of public administration, local communities, NGOs, experts and environmentalists and will be conducted with the assistance of victims of environmentally hazardous activities (if any exists at the time of the work of commission).

Keywords: European Convention on Human Rights, environmental rights, the right to respect for private and family life, practice of the European Court of Human Rights, judicial precedent.